

حزب توده از تاسیس تا فروپاشی

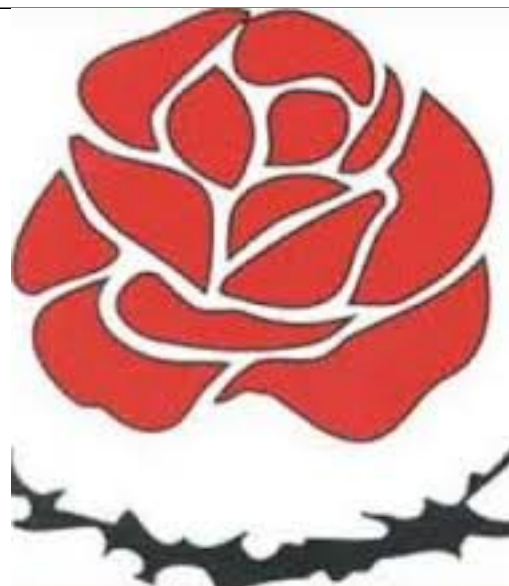
۲۳ بهمن ۱۳۹۴ ساعت ۲۳:۰۲

یکی دیگر از اقدامات منفی حزب توده در جریان تحولات ایران معاصر را می توان به موضع گیری منفی حزب توده نسبت به نهضت ملی شدن صنعت نفت و نقش مرموزانه این حزب در جریان براندازی دولت مصدق طی کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ اشاره نمود...

جوان و تاریخ- ادب و هنر

مقدمه

سابقه تاریخی فعالیت بازیگران سیاسی غیر دولتی نظیر احزاب سیاسی در تحولات اجتماعی و سیاسی تاریخ معاصر ایران به دوران جنبش مشروطیت و تشکیل مجلس شورای ملی بر می گردد. از جمله این احزاب باید به حزب سوسیال دموکرات اشاره کرد که دارای تمایلات کمونیستی بود و سلیمان میرزا اسکندری، حیدر عموآوغلی، محمدرضا مساوات و ... از اعضای آن بودند. با سقوط رژیم تزاری و استقرار رژیم کمونیستی ایرانیان مهاجر و مقیم در روسیه نیز اقدام به تشکیل حزبهای مختلف کمونیستی کردند.^[۱] بدون شک حضور ارتش سرخ در بندرانزلی زمینه های مساعدی تبلیغ و فعالیتهای کمونیستهای ایرانی فراهم نمود و آنها بلافاصله نخستین کنگره حزب کمونیست را برگزار کردند. ۲ در این کنگره ۴۸ تن به نمایندگی کمونیستهای ایرانی انتخاب شدند. خواسته های کمونیستهای ایرانی به این شرح به تصویب رسید: سرنگون کردن سلطه امپریالیسم بر ایران، مصادره کلیه اموال شرکتهای خارجی، حق خودمختاری برای همه ملیتهای ایرانی، مصادره زمینهای زمین داران، و مهم ترین اصل کنگره اتحاد با جماهیر شوروی و نهضت پرولتاریای جهانی.^[۲]

تاسیس حزب توده

از این تاریخ تا سقوط پادشاهی رضاخان در شهریور ۱۳۲۰ عملاً به دلیل سیاستهای استبدادی رضاخان و فضای اختناق سیاسی که حاکم شده بود، تمامی احزاب سیاسی و از جمله احزاب کمونیستی اجازه فعالیت رسمی و آشکار را پیدا نکردند و به نوعی چراغ خاموش به فعالیتهای خود ادامه می دادند. اما با به قدرت رسیدن محمدرضا پهلوی به دلیل خلاء قدرتی که پیش آمد احزاب همچون جوانه های گیاه بیرون آمدند و در پی آزادی سیاسی که در فضای اجتماعی و سیاسی کشور حاکم شده بود بسیاری از محکومین سیاسی دوره رضا خانی از زندانها آزاد شدند، نشریات بسیاری منتشر و فعالیت احزاب آغاز شد. حزب توده یکی از اولین احزابی بود که تشکیل شد. اعضای سابق حزب کمونیست و برخی از اعضای گروه ۵۳ نفر که از زندان آزاد شده بودند تصمیم به ادامه فعالیت گرفتند و پس از تأیید این فعالیت از سوی سفارت شوروی، [۳] در دهم مهر ۱۳۲۰ در منزل سلیمان میرزا اسکندری در خیابان ژاله (۱۷ شهریور فعلی) گرد هم جمع شدند تا بنای یک حزب کمونیستی را بگذارند. برخی از اعضای این جلسه عبارت بودند از: ایرج اسکندری، عبدالحسین نوشین، دکتر رضا رادمنش، احسان طبری، عباس اسکندری، عبدالقدیر آزاد، میرجعفر پیشه‌وری و... . ناظری خاموش به نام رستم علی اوف مسئول امور حزبی و اطلاعاتی سفارت شوروی بود که در گوشه‌ای بی صحبت و یا مداخله در تصمیم گیریها نشسته بود. [۴] در این جلسه سلیمان میرزا اسکندری که سابقه فعالیت سیاسی و حزبی در دوره مشروطه نیز داشت از ضرورت تشکیل یک حزب برای دفاع از آزادی و ممانعت از شکل‌گیری دیکتاتوری سخن گفت و به اتفاق آراء حاضران به ریاست حزب تازه پای توده برگزیده شد. حاضران در جلسه پانزده نفر را برای حضور در کمیته مرکزی موقت انتخاب کردند که وظیفه آنها تدوین مرامنامه و اساسنامه حزب بود. مرامنامه حزب با هشت اصل تدوین شد:

۱. حفظ استقلال و تمامیت ایران.

۲. برقرار کردن رژیم دموکراسی و تأمین حقوق فردی و اجتماعی از قبیل آزادی زبان و قلم و عقیده و اجتماعات.

۳. مبارزه علیه هرگونه رژیم دیکتاتوری و استبدادی.

۴. اصلاحات لازمه در طرز استفاده از زمین و زراعت و بهبودی بخشیدن به وضع زارعین و دهقانان و توده زحمتکش ایران.

۵. اصلاحات اساسی در امور فرهنگی و و بهداری و برقراری تعلیمات اجباری و مجانی عمومی و تأمین استفاده توده ملت از کلیه مراحل فرهنگی و بهداشت.

۶. تعدیل مالیاتها با در نظر گرفتن منافع توده.

۷. اصلاح امور اقتصادی و بازرگانی و توسعه صنایع و معادن و وسایل حمل و نقل از قبیل ایجاد و نگاهداری راههای شوسه و تکمیل خطوط آهن.

۸. ضبط اموال و دارایی پادشاه سابق به نفع ملت ایران.

این هشت اصل همگی از اصولی بود که برای پیشرفت و ترقی ایران لازم شمرده می شد و برای جذب افراد به حزب بسیار کارآمد بود اما گذشت زمان نشان داد که این اصول شعارهای عوام فریبانه‌ای بیش نبودند.^[۵]

اقدامات و فعالیتهای حزب توده

حزب توده در طول تاریخ فعالیت خود، علی رغم داشتن اختلافات سیاسی در بین سران خود، روز به روز به حزبی با سازمانی قوی و پیچیده تبدیل می شد و بر تعداد شاخه های زیر مجموعه حزب افزوده می شد. حالا حزب دارای سازمان جوانان و سازمان افسران بود و به دنبال تشکیل سازمان زنان. در شهریور همین سال معاون وزارت امور خارجه شوروی، کافتارادزه، راهی ایران شد تا امتیاز نفت شمال را به دست آورد. این در حالی روی می داد که نمایندگان حزب توده با دادن امتیاز به کشورهای خارجی مخالفت خود را اعلام کرده بودند. اما با این پیشنهاد شوروی موضع حزب عوض شد و در دفاعیات حزب به نظر نمی رسید که روسها از بیگانگان باشند و قصدشان حفظ منافع ملی ایران بود. اینجا بود که حزب توده عملاً نشان داد که ابزاری در دست شوروی جهت تامین منافع کمونیستها می باشد و تعلقات ملی گریانه در آن محلی از اعراب ندارد.

یکی از اقدامات بسیار تاثیرگذار حزب توده در جریان تاریخ معاصر ایران غائله آذربایجان به رهبری جعفر پیشه وری می باشد حزب دمکرات به رهبری پیشه وری در روز ۱۲ شهریور ۱۳۲۴ موجودیت خود را رسماً اعلام کرد و حزب توده نیز بنا به خواهش رفیق استالین با اقدامات وی مخالفتی نکرد.^[۶] پیشه وری که از سوی حزب برای نمایندگی آذربایجان در مجلس دوره چهاردهم خود را کاندیدا کرده بود اعتبارنامه اش در مجلس رد شد و پس از این اتفاق در کنگره اول در ۱۳۲۳ از حزب جدا شد، اما ارتباط خود را با روسها قطع نکرده بود. افسران توده ای که در خراسان قیام کرده بودند و به شوروی پناه برده بودند به ارتش فرقه دموکرات پیوستند. در این بین احمد قوام بر مسند نخست وزیری تکیه زد و با توجه به وعده هایی که در جهت حل ماجرای آذربایجان و مذاکره با روسها و مسئله نفت شمال داده بود حزب توده برای کسب رأی اعتماد دولت وی تلاش کرد. او هم به نشان همراهی از سه توده ای ایرج اسکندری و فریدون کشاورز و یزدی برای حضور در دولت دعوت به عمل آورد. حزب توده با کمال خوشحالی از این پیشنهاد استقبال کرد و این اقدام را فرصتی برای به دست گرفتن قدرت شمرد و این خود امتیازی برای روسها محسوب می شد، اما عمر این دولت کوتاه بود و با توافقی که بین قوام و روسها و قدرتهای دیگر صورت گرفت فرقه دموکرات از پشتیبانی روسها محروم ماند. قوام نیز با استعفا در مهر ۱۳۲۵ و تشکیل دولت جدید وزرای توده ای را از دولت خود خارج کرد و در ۲۱ آذر ۱۳۲۵ آذربایجان کاملاً در اختیار ارتش ایران بود و ارتش سرخ خاک کشور را ترک کرد.^[۷]

یکی دیگر از اقدامات منفی حزب توده در جریان تحولات ایران معاصر را می توان به موضع گیری منفی حزب توده نسبت به نهضت ملی شدن صنعت نفت و نقش مرموزانه این حزب در جریان براندازی دولت مصدق طی کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ اشاره نمود. حزب توده از ابتدا و آغاز حرکت مردم برای ملی کردن صنعت نفت، علیه آن موضع گرفت. روزنامه حزب توده، شعار «ملی» و «ملی کردن» را محکوم کردند.

روزنامه های منتسب به حزب توده همواره، جبهه ملی و رهبر آن مصدق را به باد دشنام می گرفت و سیاستهای دولت مصدق دائما انتقاد و سیاه نمایی می کرد. پس از تصویب قانون ملی شدن صنعت نفت در سراسر ایران، در حالی که مبارزه با امپریالیسم انگلستان با شدت تمام ادامه داشت، حزب توده می کوشید، دکتر مصدق را عامل امپریالیسم آمریکا معرفی کند!!! روزنامه مردم ارگان آن حزب در تیر ماه ۱۳۳۰ نوشت:

«... کاملا آشکار است که وقتی انگلیسی ها، رزم آرا، این عامل صدیق خود را به عنوان سنگ برزگ در ترازو گذاشتند، آمریکایی ها نیز با سوء استفاده از افکار و احساسات ملت ایران، بزرگترین سنگ خود، یعنی ملی کردن صنعت نفت را بدست اقلیت، در کفه دیگر ترازو قرار دادند...»

در سال ۱۳۲۷ حادثه ای در تهران رخ داد که تا حدودی به ضرر حزب توده تمام شد و آن سوءقصد به جان محمدرضا پهلوی توسط ناصر فخرآرایی عضو سابق حزب در محوطه دانشگاه تهران بود. بعد از این حادثه حزب از سوی حکومت غیرقانونی اعلام

شد و از این پس فعالیت مخفیانه خود را آغاز کرد. رهبران و اعضای حزب دستگیر و محاکمه شدند و سه تن آنها رضا رادمنش و احسان طبری و فریدون کشاورز مخفیانه از کشور خارج و طبق معمول به مسکو پناه بردند. از این پس فعالیتهای حزب در خارج از کشور صورت گرفت. حزب توده با پیروزی انقلاب اسلامی فعالیت خود را با وعده وفاداری به آرمانهای انقلاب رسماً آغاز کرد ولی نشان داد که قصد وفاداری ندارد. حزب توده در عمل نشان داد که به قول خود پایبند نیست و فعالیتهای مخرب خود را بر ضد نظام جمهوری اسلامی آغاز کرد. با آغاز جنگ تحمیلی و حمله عراق به ایران حزب به تبعیت از شوروی آن را محکوم کرد اما زمانی که شوروی نیز به متحدان صدام پیوست سیاست حزب تغییر کرد و خواهان توقف جنگ شد. در نهایت طی یک عملیات غافلگیرانه در ساعت ۳۰/۴ بامداد روز ۱۷/۱۱/۱۳۶۱ با دستگیری رهبران حزب توده و انحلال آن، به عمر حزبی که طی ۴۱ سال موجودیت خود به عنوان ستون پنجم و کارگزار ابرقدرت شرق یکی از ننگین ترین نقش ها را در خیانت به منافع مردم و میهن اسلامی و در به انحراف کشاندن جوانان و نوجوانان ایفا کرده بود، پایان داده شد. با فروپاشی این حزب، استوانه اصلی مارکسیسم در ایران در هم شکست و به حق می توان مرگ سیاسی حزب توده را مرگ مارکسیسم در ایران دانست.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۱۷۶۹/فروپاشی-تاسیس-توده-حزب/>